

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לה, תשמ"ד

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אותה מן השיטה הקלאסית של יציקת שורש עברי קיים אל תוך דגם של משקל שמני. בדרך זו הוא משיג יתר שקיפות; הנמען עומד מיד על טיבו של הבסיס. מה שאין בדרך של מיוזג שורש עם משקל, שהם צורנים מופשטים, ואין להם קיום מילוני של ממש. נראה, שחקר התצורה של שמות מסחריים עשוי להאיר באור מעניין את התחדישים העממיים ואת מניעיהם הפסיכו־לשוניים.

ראובן סיוון

ק"י סילמן ב'מלחמת השפות'

כשהכנתי את הקונטרס לפרשת 'מלחמת השפות' (ל"ע שמד־שמה, התשמ"ד), היה לפני עיניי חומר רב בדפוס על השתתפותו של קדיש־יהודה סילמן¹ באותם אירועים. מטעמים טכניים, ולא תוכניים, נדחה פרסומו לקונטרס אחר. בינתיים נתפנסה בכ"א בסיון עצרת בבית פבוד נשיא ישראל לציון מלאות שבעים שנה ל'מלחמת השפות'. בהפסקה בשעת

1. אבי־מורי נ"ע, תרמ"א-תרצ"ח, מורה, סופר ועיתונאי, מחלוצי העלייה השנייה (עלה בתרס"ז). מספריו: סנסנים, קובץ סיפורים; לכו נרננה, קובץ שירי עם משירת הגולה וארץ־ישראל; עברית חיה, ספר לימוד לעברית, ועוד חוברות מקוריות, תרגומי ספרים ומחזות, וכן ערך והוציא פתבי־עת. סילמן הוא מחבר השירים העממיים ילדה ילדתי, שם שועלים יש, מקסטינה ועד ראש פינה, הנך ארצי, ארץ נחמדת, פז כולה, פשהרבי אלימלך ועוד... שהיו מושרים בפי רבים ברחבי הארץ ובגולה בימים ההם (וגם בימינו אלה).

העצרת פנו אליו כמה חברים, ובהם ד"ר שלום לוין, נשיא הסתדרות המורים, והציעו לי לפרסם דברים על חלקו של סילמן ב'מלחמת השפות' ובייחוד את 'שיר הניצחון' הידוע. בזה אני מביא קצת מן החומר שהכנתי.

בין כתבי-העת שהוציא וערך אבא מאז עלייתו היה גם כתב-עת היתולי, 'ליהודים' שמו, שיצא בירושלים מדי שנה בשנה בפורים. בתרע"ד, בשיאה של 'מלחמת השפות', יצאה חוברת 19, שיוחדה לאירוע זה, ובשערה, בניקוד ובאותיות גדולות שיר הניצחון, המובא פאן בהשמטת שני בתים:

שיר הניצחון

לשיר במנגינת "שבעים המה הגבורים"

היךד, היךד, הגבורים,	היךד, היךד, הגבורים,
התלמידים והמורים.	התלמידים והמורים.
נצחה שפחנו;	נצחה שפחנו;
הלאה, הלאה, כל מין שטן,	הלאה, הלאה, כל מין שטן,
אם הוא פהן, אם הוא נתן	אם הוא פהן, אם הוא נתן
מדרך תחיתנו...	מדרך תחיתנו...

היךד, היךד...	כל הדור בארץ קם
והקורטוריה בברלין	ולוין, צ'לינוב ואחד העם
ישבה על מדין	הרימו את הגלנו;
והחליטה פעם שניה,	גם השביתה היא החזיקה
כי איננו כצאן טבחה,	הגיע קולה לאמריקה
הנכרקה היא השפחה	והראינו את פחנו...
והמלכה העבריה!	היךד, היךד...
היךד, היךד...	

את השיר הזה נהגו נאמני העברית לשיר בארץ גם שנים רבות לאחר חיבורו. גם בביתנו היינו אנו, שני בניהם ושלוש בנותיהם של קדישי־יהודה ואסתר סילמן, נוהגים לשירו לעתים קרובות.

אותה חוברת 'ליהודים', בת י"ב עמודים, הייתה מלאה חומר עוקצני על מלחמת השפות ועל פאול נתן ואפרים פהן, שני ראשי 'העזרה'. סילמן חיקה שני פיוטים אלפביתיים של הימים הנוראים, 'וכל מאמינים שהוא' ו'מראה פהן', ולגלג בהם. על פאול נתן: 'וכל מאמינים שהוא אין אמונה, הבוחן ובדק גנזי הצעות. וכמ"ש בוחן אורדנים, הגורש עברית ממעלה ותחת. וכמ"ש גורש חזק וכו' וכו' עד הנוהג חברת 'העזרה'. וכמ"ש נוטר ונוקם וכו' עד הקצר בדת ומעריך רבנים. וכמ"ש קצת מתבולל הרוגז ומקדים רוגזו. וכמ"ש רך לרצות השומר מסורת' לאתרים. וכמ"ש שואף זרית התם ומיתמם עם תמימים... ועל פי 'מראה פהן': מה נהדר היה אפרים פהן בבואו אל בתי הספר בשוטרים וקנָסִים [הם שוטרי הצירויזות הזרות — ר"ס] כאבימלך בן ירובעל בהתנפלו על אחיו — מראה פהן. כבלעם בן בעזר פרכבו על אתונו — מראה פהן. כגעל בן עבד ברבותו צבאו — מראה פהן. כדור המדבר בהיפרעו לשמצה — מראה פהן... ולבסוף: כציוני לכשירצה ולעת צורפו — מראה פהן. כקוזק הנגזל ללא עול בכפו — מראה פהן. כראש לשועלים אשר בתרבות — מראה פהן. כשותק ועושה מעשיו במחשך — מראה פהן. כתלמיד הנמתח על ספסל החדר — מראה פהן.

שנה קודם לכן, בתרע"ג, כשפרצה המחלוקת לאחר החלטת

הקורטוריון בדבר מקומה של הגרמנית ב'טכניקום' הוציא אבא ז"ל חוברת היתולית בשם מסכת בבא תכניקא בנוסח הגמרא עם 'פירוש רס"י והתוספות ופירושי אבות [ההורים] דר' נתן [רמז לד"ר נתן] ועם מסורת הש"ס וחילופי גרסאות' משני צדי 'נוסח הגמרא', והיא סאטירה על מלחמת השפות, על חברת 'העזרה' ועל העיתון 'מוריה', שהגן על 'העזרה' (ר' קונטרסי על מלחמת השפות, עמ' מו, הערה 3). סקירה ביבליוגרפית על פרסום זה ר' בספר אוצר ספרות ההומור הסאטירה והקריקטורה בארץ-ישראל, לג' קקסל, שיצא זה עתה בהוצאת 'מזכרת' תל אביב, בעמ' 80.

ק"י סילמן, שהיה תקופת-מה גם מזכיר הסתדרות המורים במרכזה בירושלים, השתתף אפוא בפעילות ענפה במלחמת השפות. לפי מיטב זכרוני — גם ביררתי את הדבר עם מורים ותיקים — לא הצטרף בתרצ"ג אל המתפייסים עם אפרים פהן-רייס ז"ל.

ראובן סיוון

על העברית של ימינו

(סקירה)

המועצה להנחלת הלשון, בשיתוף עם משרד החינוך והתרבות וההסתדרות הציונית העולמית, מוציאה, בין שאר פרסומיה, את סדרת 'מן הסדנא' — חוברות לדברי עיון ומחקר בהנחלת הלשון ובתחומים הסמוכים לה. חוברת שישית בסדרה זו יצאה זה עתה ועניינה רשימת ספרים, מאמרים ועבודות